

El Parlament de Catalunya, camí de llibertat

La proclamació de la Segona República va obrir les portes a una nova estructura política de l'estat espanyol, que donava resposta a les reivindicacions nacionals catalanes, fonamentades en la voluntat d'autonomia política. El 14 d'abril de 1931, el vell somni d'una Catalunya federal se sentia més a prop que mai. Aquell dia, Francesc Macià va proclamar la República Catalana com Estat integrant d'una Federació de Repúbliques Ibèriques. Tanmateix, tres dies més tard, a petició del Govern provisional de la República presidit per Niceto Alcalá-Zamora, Macià i el seu govern varen haver de renunciar a l'estat català a canvi del reconeixement de la personalitat nacional catalana per mitjà de la via autonòmica. Es recuperà el nom de la Generalitat, la institució d'origen medieval abolida el 1714 per Felip V, per definir el nou govern català. Com Macià va explicar el dia de la seva investidura com a president de la Generalitat al Parlament de Catalunya: «raons d'ordre polític i social em feren veure que seguir dient-nos República Catalana era un perill per la República espanyola i per les nostres llibertats, donat el curs que prenen els fets de caràcter social a tot Espanya i el poc desvetllada que es trobava la consciència col·lectiva dels altres pobles peninsulars, per a seguir-nos pel camí federal, al qual, i des del primer moment, volíem dur-los tots».

Una setmana després de la proclamació de la República, Alcalá-Zamora i Miguel Maura, ministre de Governació, van signar el decret en virtut del qual es reconeixia el govern català. El decret va ser de vital importància per legitimar la Generalitat en aquells dies encara incerts, i es va assegurar el futur de la institució en no posposar la seva posada en marxa.

La Diputació provisional de parlamentaris i l'Estatut de Catalunya

La Generalitat provisional (abril 1931-desembre 1932) va començar a funcionar sense gaire competències més que les pròpies de les diputacions provincials ni més tresoreria que la d'aquestes. El seu primer objectiu va ser la redacció de l'Estatut d'autonomia. Aprovat el text en referèndum pel poble català -les dones encara no podien votar- el 2 d'agost de 1931, Macià el va lliurar al govern de l'estat. A partir d'aquella data, es va imposar una llarga espera.

Alcalá-Zamora va lliurar el text estatutari a les Corts com a ponència del govern i el maig del 1932 s'inicià el debat al ple de les Corts. El context polític era menys favorable al diàleg i el compromís que un any abans, i la simultaneïtat del debat de l'Estatut amb el de la reforma agrària, tampoc no en va afavorir una aprovació més ràpida. Les posicions s'havien radicalitzat de manera palesa. Els debats van ser llargs i amb freqüents votacions nominals. En molts aspectes, els arguments en contra dels articulats de

l'estatut, eren idèntics a aquells que s'havien pronunciat a les corts monàrquiques durant els debats estatutaris del 1918 i el 1919. L'Estatut va entrar en una via morta fins que el no reeixit cop militar del general Sanjurjo el 10 d'agost va moure Azaña a actuar. El seu discurs a les Corts a favor de l'Estatut i la constatació que davant les amenaces de les forces més reaccionaries no podia dilatar-se més el procés, va accelerar fins a tal punt el debat, que el 9 de setembre l'Estatut era aprovat a les Corts. Hi van votar a favor 314 diputats i en contra 24, entre ells els del Partit Agrari, la força política més agressiva contra l'autonomisme. Entre abstencions i absències, no es van pronunciar 116 diputats, en una bona part els del Partit Radical d'Alejandro Lerroux, partits de dreta i republicans federals.

El 15 de setembre, Alcalá-Zamora va signar l'Estatut a Sant Sebastià i uns dies més tard, Azaña el va portar a Barcelona. Milers de persones van sortir al carrer per rebre el president del govern espanyol, el "defensor de Catalunya". Es tancava així el període provisional i s'iniciava, finalment, el de la Catalunya autonòmica.

Després d'haver passat pel sedàs de la comissió parlamentària i pel de les Corts, l'Estatut de Catalunya havia deixat de ser l'Estatut de Núria. Les conselleries amb atribucions més plenes van ser Cultura i Assistència Social, així com Governació amb el traspàs de l'ordre públic, però la capacitat executiva del govern es va veure condicionada per la manca de poder legislatiu en l'àmbit social, treball, entre altres, que restaren en mans de l'Estat. Macià s'esforçà en demanar que, si bé aquell Estatut no era el que s'havia votat a Catalunya, fos acceptat com un començament.

La formació del primer Parlament autonòmic de la Catalunya contemporània

El primer Parlament autonòmic de la Catalunya contemporània, i el primer autonòmic d'Espanya, va tenir una vida singular, plena de vicissituds. Els diputats electes aquell 20 de novembre de 1932 mantindrien el seu escó fins el març del 1980. Mai no es van tornar a celebrar eleccions a causa de la guerra civil i després, a l'exili, la cambra va mantenir la seva presència al llarg de quatre dècades fins que el seu darrer president, Francesc Ferreras i Duran, des de Mèxic, va dimitir en ser elegit un nou Parlament de Catalunya. El 20 de novembre de 1932 ningú no podia imaginar aquesta sorprenent trajectòria de les primeres corts catalanes contemporànies.

Esquerra Republicana de Catalunya (ERC), fundada el març del 1931, va guanyar les eleccions amb notable diferència de vots respecte a les altres formacions polítiques, fet que li va permetre constituir-se en majoria al Parlament. El sistema electoral emprat va ser el majoritari a dues voltes garantint la representació de les minories. S'exigia un vint per cent dels sufragis per a sortir elegit a la primera volta. Aquest sistema electoral per llistes afavoria la concentració de forces polítiques i als grans partits, davant el sistema proporcional que reivindicaven les organitzacions polítiques amb menys votants i que

els hauria permès obtenir una representació més àmplia. La revisió de la llei electoral esdevindria una petició reiterada a la cambra, com també ho va ser a l'espanyola.

D'acord amb l'Estatut, es van elegir per Barcelona ciutat 24 diputats; per Barcelona circumscripció, 19, i per les circumscripcions de Girona, Lleida i Tarragona, 14, respectivament. De les 85 actes de diputat, ERC en va aconseguir 56; la Lliga, 16; la Unió Socialista de Catalunya (USC), 5; el Partit Radical Autònom (PRA), que es va presentar amb ERC a les llistes de Tarragona, 4; la Unió Catalanista, que es va presentar amb ERC a les llistes de Barcelona ciutat, 1 (Joan Soler i Pla); el Partit Republicà Democràtic Federal (PRDF), que es va presentar amb ERC a Barcelona província, 1 (Joan Mora i Adserà); la Unió Democràtica de Catalunya (UDC), que va concórrer dins la candidatura Concòrdia Catalana amb la Lliga a Barcelona província, 1 (Pau Romeva i Ferrer), i el Partit Catalanista Republicà (PCR) o ACR, que s'havia presentat dins la Coalició d'Esquerrers Tarragonines, 1 (Pere Lloret i Ordeix). Com que hi havia dues actes dobles, les de Macià (Barcelona ciutat i Lleida) i les de Josep Maria Tallada, de la Lliga (Barcelona ciutat i Tarragona), un cop feta la renúncia a les de Barcelona el 5 d'abril de 1933 pels dos diputats, el nombre d'escons es va reduir a 83.

El 6 de desembre de 1932 tot era a punt per a la solemne sessió inaugural de les corts catalanes. El dia 3 una proclama signada per Macià anunciava: «Catalans! Hem de saludar amb alegria vibrant d'esperances el primer Parlament de la nova etapa autonòmica, en el curs de la qual podrem refer una Catalunya políticament lliure, socialment justa, econòmicament pròspera i espiritualment gloriosa». Per significar encara més l'arribada d'aquelles corts es va dictaminar que el 6 de desembre fos declarat en endavant dia festiu a les dependències de la Generalitat, i es recomanava als ciutadans i als organismes que volguessin observar-la. «Tot Catalunya sent la transcendència d'aquest moment històric, i vol dir ben alt amb quina alegria té consciència del que representa per als seus destins», deia el decret presidencial. Tothom compartia el sentiment de viure un moment històric. Més de dos-cents anys després de la construcció de la Ciutadella per Felip V, el recinte militar aixecat per oprimir el poble, acollia l'òrgan d'expressió de la seva voluntat. Era un gran triomf.

Lluís Companys. El primer president del Parlament.

El Parlament de Catalunya va obrir les portes el 6 de desembre en una jornada intensa i emotiva. Polítics, periodistes, convidats van sentir al saló de sessions els primers discursos de Macià i Lluís Companys, elegit aquell dia president interí. Raimon d'Abadal (Lliga) va presidir aquella sessió com a diputat de més edat. Una setmana després es va constituir formalment. Van formar la Mesa, Companys (ERC), president, amb 70 vots i un en blanc; Joan Casanovas (ERC), vicepresident primer, amb 54 vots; Antoni Martínez Domingo (Lliga), vicepresident segon, amb 11 vots; secretaris: Martí Rouret (ERC), amb 48 vots; Antoni Dot (ERC), amb 16; Josep Maria Casabó (Lliga), amb 10, i Carles Gerhard

(USC), amb 5 vots. Investit com a president del primer Parlament de la Catalunya contemporània, Companys es va adreçar als diputats amb un discurs en el qual incidí en la gran responsabilitat política d'aquella hora i recordà com la sort de la nova Catalunya anava íntimament lligada a la de la República del 14 d'abril:

«La noció del que representem ha d'agegantar la perspectiva de la nostra responsabilitat. Després d'un col·lapse de prop de dos segles, sota l'imperialisme dels Àustries i dels Borbons, per la República ha ressorgit el Parlament de Catalunya [...] Ens llancem a la feina plens d'optimisme, sense dubtes, sense defalliments, segurs de nosaltres mateixos, amb fe, amb optimisme i amb confiança en les nostres forces, perquè Catalunya és un poble que té una deu inesgotable de reserves d'energia i de riquesa espiritual».

L'endemà es viuria una altra jornada històrica. El 14 de desembre, el Parlament es va tornar a reunir per elegir el que havia de ser el primer president de la Generalitat contemporània. Com era previsible va ser elegit Francesc Macià amb 63 vots davant els 11 obtinguts per Raimon d'Abadal, el candidat de la Lliga. Macià, després de recordar els fets de Prats de Molló, es va comprometre a liderar la nova Catalunya, a servir-la i a protegir-la: «Honorables Diputats: davant vostre, que és davant de Catalunya, en aquest lloc sagrat per a tots, des d'aquest alt setial que tots hem d'honorar perquè representa la pàtria, prometo solemnement complir el mandat de Catalunya i ésser fidel guardador i impulsor de les llibertats de Catalunya».

Sota la presidència de Companys, l'activitat parlamentària va girar sobretot al voltant del text de l'Estatut Interior de Catalunya o Constitució Catalana, com se l'anomenà inicialment. La llei no havia de passar cap examen a les Corts espanyoles. En aquest sentit, era «autènticament» catalana, però havia d'ajustar-se a la Constitució i a l'Estatut d'autonomia. L'Estatut Interior reglamentava la vida de la nació, d'una Catalunya que començava a caminar amb la il·lusió de construir un futur col·lectiu nou. Des de la llengua, la bandera, la capitalitat, fins a la igualtat de drets entre els cònjuges; l'ensenyament primari obligatori, laic, gratuït i en català; l'assistència social com un deure governatiu; el compliment de les lleis laiques i socials de la República; la reglamentació de la vida parlamentària; les atribucions i funcions del president de la Generalitat; el règim municipal; la divisió territorial; el poder judicial, la hisenda... Tanmateix, mai no va arribar a completar-se del tot. Al text es fan contínues referències a lleis que havien d'aprovar-se amb posterioritat i perfilar aspectes que s'havien resolt de manera ambigua. Una bona part d'aquestes lleis es van quedar pel camí a causa de les interrupcions de la vida parlamentària al llarg de la Segona República.

El 25 de maig de 1933, després de nombroses sessions i intensos debats, els diputats van aprovar l'Estatut Interior. D'acord amb les expressions que es varen manifestar aquell dia a la cambra, l'Estatut interior era un instrument de reafirmació nacional vàlid, però insuficient en termes de sobirania. Tres setmanes després, el 19 de juny, Companys

va deixar la presidència del Parlament per fer-se càrrec del ministeri de Marina en un nou govern Azaña. Després de la marxa de Companys, la presidència del Parlament va recaure en el vicepresident primer, Joan Casanovas, sota el qual es van aprovar la majoria de les lleis promulgades pel Parlament català de la Segona República.

La pròrroga dels pressupostos i l'espera dels traspassos no van aturar l'obra de govern ni la del Parlament, però la crispació social va augmentar al llarg del 1933 pel retard en l'aplicació de les reformes que havia de comportar el règim republicà. En aquells dies, el camp català era una bomba de relotgeria. Els rabassaires, frustrats, van amenaçar amb deixar de donar suport a ERC. La reforma agrària no acabava de tirar endavant, mentre que els propietaris, sense atendre l'estipulat a la Llei de conflictes aprovada pel Parlament català, continuaven presentant causes contra els pagesos davant les autoritats judicials i no a les comissions arbitral, com dictaminava la dita llei. Com a protesta per aquell estat de coses, Amadeu Aragay, líder del moviment rabassaire, que havia estat membre de la Comissió de la Reforma Agrària a les Corts, va renunciar a l'escó de diputat a Madrid i al de regidor a l'ajuntament de Barcelona. Azaña encadenava una crisi de govern darrera l'altre i l'aliança entre els partits republicans i el PSOE amenaçava el trencament.

El 19 de novembre de 1933 es van celebrar les segones eleccions generals a l'Espanya republicana. El partit radical d'Alejandro Lerroux i la Confederació Espanyola de Dretes Federades (CEDA), liderada per José María Gil Robles, van guanyar les eleccions i es van constituir en majoria a les Corts. A Catalunya, ERC va mantenir la seva hegemonia a les urnes, però va ensopegar a la circumscripció de Barcelona, a on la Lliga va aconseguir 14 de les 15 actes presentades, i ERC només 5. ERC perdia força a les Corts, mentre la Lliga augmentava la seva influència. L'èxit electoral de la dreta va radicalitzar l'ambient polític. El 8 de desembre, un nou alçament anarquista va posar a prova les forces d'ordre públic de la Generalitat. La insurrecció va culminar el diumenge 10 amb centenars de detinguts i un considerable ressò arreu de l'Estat. Quinze dies més tard, una altra notícia va commocionar el país. El dia de Nadal de 1933, a les onze del matí, havia mort Francesc Macià.

Joan Casanovas, com a president del Parlament, va ocupar de manera interina la presidència de la Generalitat fins l'elecció d'un nou president. Amb l'elecció de Companys la vida política catalana donaria un gir de timó.

L'obra legislativa del Parlament de Catalunya (1933-1936)

L'obra legislativa portada a terme pel Parlament durant la Segona República va ser l'expressió més contundent de la política reformista portada a terme a Catalunya. Malgrat que la cambra no va poder legislar en diverses matèries, perquè no tenia competències de l'Estat per fer-ho, el corpus jurídic que conformen les lleis d'aquesta

primera legislatura, encara continua sorprenent per la seva gran modernitat. I encara ens hagués admirat més, si una bona part de les lleis no s'haguessin quedat a les comissions o als debats al saló de sessions a causa de les interrupcions de la vida parlamentària. Primer, pels fets del Sis d'Octubre del 1934, i després, per la Guerra Civil el juliol del 1936. L'obra legislativa del Parlament català es va reduir a dos anys i uns sis mesos, la meitat d'una legislatura que, aleshores, era de cinc anys.

¿Sobre quines matèries podia legislar la cambra catalana? En síntesi, el que l'Estatut d'autonomia del 1932 contemplava era la legislació exclusiva en matèria civil i administrativa i l'organització de l'administració de justícia, exceptuant la militar i la de l'armada. Aquestes competències eren exclusives, però no absolutes, com tampoc no les tenia en ensenyament ni en el règim local. El Parlament només tenia competències absolutes en beneficència, obres públiques i serveis agrícoles, amb algunes excepcions. També podia promulgar lleis sobre sanitat, cooperatives, mutualitats i pòsits, tot i que havia de cenyir-se a la legislació social, que era competència de l'Estat, com també ho eren la legislació penal, mercantil i processal.

La manca de competències en legislació social, va limitar la capacitat legislativa del Parlament, just quan Catalunya era el país més industrialitzat d'Espanya i comptava amb un potent moviment obrer i un altre no menys reivindicatiu al camp. En l'àmbit polític, el Parlament restava subjecte a la llei constitucional, que negava el dret a l'autodeterminació i a una possible federació amb terres de parla catalana. I en l'econòmic, havia de respectar el pacte de la llei autonòmica, en resistir-se l'Estat a perdre la sobirania fiscal davant la proposta catalana de mantenir dues hisendes separades. Tot i així, el govern de l'Estat va contreure el compromís de revisar cada cinc anys les atribucions delegades.

Recordem que al Parlament català, els partits de centreesquerra eren majoria, mentre que el centredreta catalanista es trobava en franc desavantatge. Però en cap cas les lleis eren aprovades sense debats intensos, que varen ocupar moltes hores al saló de sessions.

La Lliga abandona el Parlament

Des del primer dia de vida del Parlament, la Lliga va actuar com a oposició. No sent-hi al govern de la Generalitat i havent perdut presència als ajuntaments catalans, els seus altaveus principals a la vida pública eren el Parlament de Catalunya i les Corts republicanes. Com l'any 1977 recordaria el periodista Domènec Pallarola, més conegut com a Domènec de Bellmunt: «Al Parlament català d'aleshores, l'Esquerra tenia una majoria tan considerable, que els set o vuit diputats de la Lliga (tots excel·lents) ja sabien

que llurs intervencions, generalment brillants, no podien tenir cap eficàcia a l'hora dels escrutinis. Assisties a discursos magnífics de [Carles] Pi i Sunyer o de [Joan] Lluhí i Vallescà (per l'ERC) i a rèpliques acerades i directes de [Lluís] Duran i Ventosa o [Josep Maria] Trias de Bes (de la Lliga), però no hi havia *suspense* ni enigma pel que feia al resultat».

La composició del Parlament ajuda a entendre la gran activitat que va desenvolupar en tan poc temps. Les lleis podien votar-se amb agilitat, però aquella activitat també responia a la voluntat dels republicans catalans d'actuar sense més demora després de més d'un any i mig de provisionalitat des de la proclamació de la República el 14 d'abril de 1931. Però el fet que la majoria de les lleis es votessin l'any 1934, seria impossible d'entendre sense explicar l'abandonament del Parlament per part del primer partit de l'oposició.

El 18 de gener del 1934, la vida parlamentària catalana es va veure alterada amb la marxa dels 16 diputats de la Lliga. El triomf dels partits de centredreta a les eleccions generals, havia fet albirar a la Lliga un bon resultat a les eleccions municipals, que havien de celebrar-se de manera immediata a Catalunya. Així mateix, després de la mort de Macià, la Lliga va intentar promoure que el nou president fos una personalitat de prestigi, al marge dels partits. Tanmateix, el 31 de desembre, els diputats van votar la investidura de Lluís Companys amb 56 vots a favor i 6 en blanc. Cap de la Lliga. Els seus diputats es van retirar del saló de sessions en començar la votació, van entrar quan es va acabar i no van aplaudir el nou president de la Generalitat ni en proclamar-se l'elecció ni després del seu discurs.

Companys va jurar el càrrec fent una crida a l'oposició perquè col·laborés amb el Govern, però el perfil polític del nou president no podia ser més contrari al del partit de Francesc Cambó. Companys era sensible a les reivindicacions rabassaires i no era un president disposat a delegar les funcions executives en un conseller, com havia fet Macià, sinó a participar activament en el saló de sessions.

El 5 de gener de 1934, Companys havia presentat al Parlament el seu consell. Es tractava d'un govern de coalició amb quatre consellers d'ERC: Josep Dencàs, Bonaventura Gassol, Joan Selves i Martí Barrera, i tres de diferents forces polítiques: Joan Lluhí i Vallescà, del Partit Nacionalista Republicà d'Esquerrers (PNRE), Martí Esteve d'Acció Catalana Republicana (ACR) i Joan Comorera de la USC. Cap conseller de la Lliga. La proposició de confiança al nou govern va ser aprovada per 49 vots a favor i 7 en contra. Sis de la Lliga i un de la Unió Democràtica de Catalunya.

En el seu discurs a la cambra, Companys va parlar de dos problemes greus que tenallaven la vida del país, l'ordre públic i el conflicte rabassaire. El president va

assegurar que el terrorisme i l'assassinat indiscriminat per part «d'organitzacions inconfessables que empren el crim» seria castigat amb «energia inflexible, però també seny, tacte polític». En aquells dies, a la violència per part dels anarquistes que havien optat per l'acció directa se sumava la dels grups organitzats de l'extrema dreta i altres. Les mateixes joventuts d'ERC-EC varen caure en el parany de la militarització, tan en boga arreu. L'ordre públic esdevingué un autèntic malson per al Govern i acabà per arrossegar-lo pel pendent.

Companys també es va comprometre a solucionar els conflictes al camp català: «El problema agrari de contractes de conreu [...] el declarem urgent», va afirmar, i afegí: «Si les minories [parlamentàries] obstaculitzessin la seva aprovació d'una manera sistemàtica, empràriem tots els mitjans reglamentaris per tal d'aprovar la Llei [de contractes de conreu]». L'avís era un missatge clar i contundent a la Lliga, posicionada al costat dels propietaris, actitud que ja havia manifestat a les Corts en debatre's la reforma agrària. Companys comminava la dreta a assumir la reforma, perquè, d'una manera o altra, aquesta acabaria arribant al camp.

Tots els moviments i discursos polítics d'aquells dies estaven íntimament relacionats amb la gran carta que li restava per jugar a la Lliga: les eleccions municipals. Les d'aquell 14 de gener de 1934 es van viure com unes eleccions autonòmiques i, també, generals. Autonòmiques, perquè si guanyava la Lliga no era improbable que el govern es veiés pressionat a convocar eleccions al Parlament, atès que l'opinió catalana s'hauria pronunciat en un altre sentit que el novembre del 1932. I també es van viure com unes eleccions generals, seguides amb atenció a tota Espanya, perquè, segons el resultat, les dretes es consolidaven a la “revolucionària” Catalunya. El contrari, representava un èxit per als republicans i socialistes espanyols, derrotats a les urnes el 19 de novembre. En aquella hora, Catalunya era vista com el baluard de la República del 14 d'abril contra la República conservadora i tradicionalista del 19 de novembre.

Amb la mirada posada sobretot en la circumscripció de Barcelona ciutat, la Lliga va veure com perdia les eleccions per trenta mil vots, 133.885 davant els 162.457 obtinguts per la coalició d'esquerres. La derrota va ser mal digerida i, quatre dies més tard, el consell de la Lliga prenia la decisió d'abandonar el Parlament català. La Lliga va justificar la seva marxa per dues raons: la manera com la Generalitat estava dirigint el servei d'ordre públic —s'havien produït multitud d'incidents durant les eleccions municipals— i pel sistema electoral al Parlament català —també a l'espanyol— que afavoria les majories.

Fins aquell gener, la vida parlamentària catalana havia transcorregut amb normalitat, però amb els setze escons buits de la Lliga, s'havia trencat el joc democràtic. No era la primera vegada que un grup o partit parlamentari abandonava un saló de sessions amb l'amenaça de no tornar-hi, però, en aquest cas, el primer en la història del Parlament

català contemporani, la marxa de la Lliga fou excepcionalment llarga, nou mesos, fins el seu retorn en els dies previs al Sis d'Octubre.

Perdudes les municipals, absent a la Generalitat i en minoria al Parlament, la Lliga es va dedicar a fer política a les Corts, a on sí podia combatre el partit majoritari a Catalunya amb els seus 24 diputats. Amb la seva absència, el Parlament es va quedar sense oposició, a excepció de la que poguessin fer el Partit Radical Autònom de Jaume Simó i Bofarull (4 diputats) i la UDC de Pau Romeva (1 diputat), atès que el PNRE, ACR i la USC (11 escons en total) formaven part del Govern i presumiblement anirien d'acord amb ERC.

Cap a una societat moderna

Cultura i ensenyament

El maig del 1933, el Parlament català havia aprovat la Llei de l'Estatut interior de Catalunya, però abans ja ho havia fet amb la Llei d'arxius, biblioteques, museus i patrimoni artístic i científic, la primera de tot un seguit de lleis en matèria de cultura i ensenyament. El projecte es presentà al Parlament el 16 de març de 1933 i fou aprovat quatre dies més tard. Tots els diputats varen coincidir en el fet que s'havien de crear aquests serveis per fomentar i protegir la llengua, la cultura i el patrimoni, signes d'identitat de la nació catalana. El 1934, el patrimoni va ser objecte d'una llei específica. El 14 de juny es va donar lectura al projecte de Llei del patrimoni històric, artístic i científic de Catalunya. Constava de vint-i-vuit articles i comprenia tots els béns mobles i immobles als quals feia referència el títol de la Llei, a més dels arqueològics. Defensada pel vicepresident primer del Parlament, Jaume Serra i Húnter, sis dies més tard era aprovada per unanimitat.

El paquet de lleis promulgat pel Parlament en matèria de cultura i ensenyament posa en relleu l'impuls que aquestes qüestions van rebre durant la Segona República, enteses com un element identitari de primer ordre i com un instrument per a implantar la «nova cultura» republicana. En aquest àmbit, no podem deixar de referir-nos al conseller de Cultura Ventura Gassol i a la tasca que va portar a terme entre el 1931 i el 1936. La Generalitat va publicar el 12 de juliol de 1933, el decret que va permetre la creació de l'Institut d'Acció Social Universitària i Escolar de Catalunya, la missió del qual era facilitar l'accés a la universitat i l'escolarització dels joves posant al seu abast residències, cooperatives, assegurances, clíniques, gestió de pensions, borses de treball i estudi. El decret es va presentar al Parlament l'any següent perquè adquirís força de llei. S'incidí en l'aconfessionalitat de les institucions i els organismes que depenien de l'Institut, un

pas més per consolidar l'escola pública i laica davant l'escolarització religiosa. L'1 de juny de 1934 es va presentar el dictamen i el 7 del mateix mes va ser aprovat pels diputats.

Les lleis promulgades pel Parlament en matèria de cultura i ensenyament varen promocionar nombrosos organismes que evidencien l'esforç realitzat per a impulsar i modernitzar l'ensenyament, incentivar la investigació i preparar professionals al mateix nivell que altres estats europeus. Entre ells, l'Escola Mitjana d'Agricultura, l'Escola Superior d'Agricultura, l'Institut Psicotècnic, l'Institut-Escola, l'Escola Normal, l'Escola del Treball, la Institució del Teatre, la Institució d'Estudis Comercials, el Servei Meteorològic de Catalunya, l'Escola d'Administració Pública, el Servei de Biblioteques, l'Extensió d'Ensenyament Tècnic, l'Institut de Fisiologia i el Servei Cartogràfic. Així mateix, va ser prioritari pel govern la normalització de la llengua, amb la creació, entre altres, dels Cursos Populars de Català. Un altre avenç va ser el règim d'autonomia de la universitat, coneguda, a partir d'aleshores com Universitat Autònoma de Barcelona.

També s'ha d'esmentar la promoció d'estudis professionalitzats entre les dones, malgrat que encara se l'emmarcava en sectors específics com l'Escola d'Infermeres, l'Escola de Bibliotecàries, l'Escola Professional per a la Dona i el Servei d'Ensenyament Domèstic. L'accés de les dones a la universitat era minoritari, només cal mirar les orles universitàries de l'època. En el cas de les dones procedents de famílies modestes, la necessitat de començar a treballar molt joves era només el primer de molts obstacles per a la seva formació. Tanmateix, s'ha de remarcar la voluntat de moltes d'elles que, de manera autodidacta o als ateneus, van estudiar per accedir a un lloc de treball més ben qualificat i remunerat, i per adquirir una cultura més àmplia.

La Llei municipal

La Llei municipal va ser una de les grans obres legislatives del Parlament català, malgrat que l'esdevenir de la vida política va impedir que amb prou feines pogués aplicar-se. El projecte de llei s'havia presentat al Parlament el 26 de maig de 1933 per les conselleries de Justícia i Dret i Governació. Varen redactar l'avantprojecte els membres de la Comissió Jurídica Assessora Joan Maluquer i Viladot, Josep Maria Pi i Sunyer, Josep Roig i Bergadà, Amadeu Hurtado, Santiago Gubern, Joaquim Xirau, Ramon Coll i Josep Quero i Molares, secretari. Els 243 articles i les 5 disposicions transitòries de la Llei donen una idea de la seva importància pel detall amb què va ser redactada. El debat a la cambra va ser intens, com també el treball desenvolupat per la comissió parlamentària, però segons les afirmacions fetes pels diputats es va fer en un clima de gran cordialitat. La llei va ser publicada el 8 de gener de 1934 una mica a corre-cuita, perquè una setmana més tard havien de celebrar-se les eleccions municipals. Per aquest motiu fou objecte d'afegits i modificacions posteriors, la darrera en la sessió del 10 de juliol d'aquell any.

La Llei municipal aportava novetats dins el règim local com l'ampliació dels terrenys d'un municipi, l'associació entre municipis i la municipalització de serveis. Un dels aspectes més debatuts de la Llei fou el règim electoral i el sistema de representació als ajuntaments. Mentre ERC va defensar el sistema majoritari amb una majoria percentual i una representació de les minories, també percentuals, els partits de l'oposició varen defensar el sistema proporcional, que els afavoria. Finalment, s'arribà a una solució de compromís. El sistema proporcional s'aplicaria als municipis de menys de 10.000 habitants i de manera mixta i atenuada als restants.

El Tribunal de Cassació de Catalunya

Una altra llei emblemàtica del Parlament català fou la del Tribunal de Cassació de Catalunya. El fet que Catalunya disposés d'un tribunal que reglamentés, en tot allò que permetia l'Estatut, la vida catalana fou un avenç important cap a l'estructuració de l'autonomia i es va viure com una gran fita.

El Tribunal tenia jurisdicció pròpia sobre matèries civils i administratives, sobre la qualificació de documents referents al dret privat català que havien de motivar inscripció en el Registre de la Propietat i sobre la resolució de conflictes de competència i jurisdicció entre les autoritats judicials de Catalunya. En la resta de matèries els ciutadans haurien de posar recurs de cassació al Tribunal Suprem de la República o al que fos procedent segons les lleis de l'Estat. Així mateix, el Tribunal Suprem havia de resoldre els conflictes de competència i jurisdicció entre els tribunals de Catalunya i els de la resta de l'Estat.

La llei es va presentar a la cambra el 13 de desembre de 1933 i una de les qüestions més debatudes va ser l'elecció del president del Tribunal. ERC va descartar que fos elegit pel Govern, com pretenia inicialment i, amb el suport d'USC i dels radicals autònoms, va defensar que ho fos pel Parlament. El PNRE i la Lliga s'oposaren al fet que el partit de la majoria tingués un paper tan significatiu en l'elecció. Tanmateix, el PNRE es va quedar sol, atès que la llei fou votada un mes després de la marxa dels diputats de la Lliga.

El Tribunal de Cassació estava format per un president i dotze magistrats i en depenien dues sales, una per als assumptes civils i l'altra per als contenciosos administratius. El primer president del Tribunal fou l'advocat Santiago Gubern i Fàbregas, que va prendre possessió del càrrec el 24 de maig de 1934. En marxar del país en esclatar la guerra, i en haver mort assassinat a Logronyo pels rebels el president de l'Audiència Territorial de Barcelona, Adolfo Fernández-Moreda, a partir de l'estiu del 1936 tots dos càrrecs va ser assumits per l'advocat Josep Andreu i Abelló, diputat d'ERC al Parlament.

Les lleis en sanitat i assistència social

El Parlament també va aprovar un seguit de lleis relacionades amb la sanitat i l'assistència social, matèries sobre les quals la Generalitat tenia competències plenes. La primera fou la Llei de salinitat d'aigües, presentada a la cambra el 18 de juliol de 1933 pel diputat i conseller doctor Josep Dencàs. La llei facilitava la protecció dels corrents públics d'aigües de substàncies perjudicials per a la salut i d'aquelles que poguessin augmentar-ne la salinitat. Es va aprovar el 9 d'agost de 1934. La següent fou la Llei d'aigües mineromedicinals i d'aigües pures de règim. Es va presentar el 6 de febrer pel president de la Comissió dictaminadora, el diputat Francesc Ribes i Soberano. La llei proposava dividir les aigües en dues categories, les de règim o de taula i les mineromedicinals; així mateix es delimitaven zones d'expropiació i d'explotació molt més àmplies que les fixades en el reglament espanyol sobre la matèria. Un aspecte del debat d'aquesta llei fou la discussió sobre l'etiquetatge de les ampolles d'aigua. Mentre el diputat Antoni Xirau va defensar el bilingüisme, d'altres com el metge gironí Laureà Dalmau defensaren que només fossin etiquetades en català. La llei fou aprovada el 16 de febrer de 1934, amb l'obligatorietat de ser etiquetades en català i, potestativament, en altra llengua.

Una altra de les lleis més destacables de la Catalunya autònoma fou la que feia referència a l'organització de la sanitat i l'assistència social de Catalunya, el primer esforç per crear una xarxa sanitària al país. El projecte de llei proposava la creació de setze centres comarcals i altres d'intercomarcals i la intervenció de la Generalitat en els centres privats, amb la finalitat de conformar una federació de centres d'assistència social que en permetessin l'accés, l'ordenament i la millora de les funcions sanitàries. La llei fou aprovada el 29 de març de 1934. A aquesta llei van seguir la Llei de coordinació i control sanitari, el 13 de juny, i la Llei de divisió sanitària de Catalunya, aprovada el 10 de juliol, en la qual s'especificaven els setze centres sanitaris comarcals: Barcelona, Berga, Figueres, Girona, Igualada, Lleida, Manresa, Mataró, Olot, Reus, Seu-Puigcerdà, Solsona, Tarragona, Tremp, Vic i Vilafranca del Penedès. La Carta sanitària de Barcelona i la Llei de sanejament de poblacions completarien el conjunt de lleis de caràcter assistencial aprovat pel Parlament el 1934.

La capacitat jurídica de la dona

Una de les lleis més rupturistes del Parlament català va ser la Llei sobre la capacitat jurídica de la dona. Per primera vegada, els drets de les dones s'equiparaven als de l'home. El matrimoni ja no era causa modificativa d'aquesta capacitat, de manera que la dona casada restava lliure per a exercir una tasca professional fora de la llar i per a gestionar els seus béns. Es trencaven així disposicions seculares que havien reduït la dona a una minoria d'edat perpètua. De nou, el Parlament de Catalunya donava fe de la

voluntat d'ajustar-se als canvis que s'havien produït en el si de la societat i que aquesta reivindicava que fossin reconeguts. La República va ser com l'arribada d'aire fresc per a tantes dones que, per primera vegada, varen veure reconeguts alguns drets i l'obertura d'uns espais de llibertat que no havien conegut mai. Tanmateix, aquelles llibertats guanyades davant la llei van durar molt poc temps. La dictadura franquista es va encarregar de retornar les dones, en termes jurídics, als temps dels romans.

La majoria d'edat

El 8 de gener de 1934 es va aprovar la Llei de majoria i habilitació d'edat. Es va establir en vint-i-un anys —abans era als vint-i-tres—, i també eren considerats majors d'edat aquells que, havent-ne fet divuit, contraguessin matrimoni.

Cooperatives

Des dels primers dies de la Generalitat provisional es va potenciar el món cooperatiu. Per aquesta raó, ja el 4 d'agost de 1933 es va aprovar la Llei de la Caixa de Crèdit Agrícola i Cooperatiu. La seva finalitat era impulsar el moviment cooperatiu i evitar que, per necessitats econòmiques, les cooperatives poguessin caure en mans del crèdit usurari. La Caixa de Crèdit s'havia de finançar de manera mixta, amb capital aportat per la Generalitat i per la banca privada. La reglamentació per a la protecció i el foment de les cooperatives es consolidà per mitjà de diferents lleis posteriors. El 9 de febrer de 1934 es va aprovar la Llei de bases de la cooperació; el 9 de març, la Llei de cooperatives, i el 20 d'aquell mes, la Llei de mutualitats. Dos dies més tard, el Parlament votava la Llei de sindicats agrícoles.

La llei sobre turisme

No deixa de cridar l'atenció el debat sobre una llei que ja intentava reglamentar allò que en el futur esdevindria un dels fonaments de la riquesa del país: el turisme i el sector serveis. En aquells dies ja es preveia que el turisme havia de ser una de les principals activitats de l'economia catalana. En el debat sobre el primer pressupost de la Generalitat a la cambra, el desembre del 1932, es va conèixer la voluntat del Govern de fomentar aquest sector, amb la destinació d'una partida exclusiva dotada amb 59.000 pessetes per a la creació d'una Oficina de Turisme.

Així mateix, el 27 de juny de 1934, mentre es debatia la llei que havia de fixar la taxa sobre el consum i els serveis d'hostalatge i restaurants, alguns diputats com Simó i Bofarull i Pau Romeva van defensar que no havia de gravar-se el sector serveis, perquè podia frenar el foment del turisme. Per la seva banda, el conseller d'Economia i Agricultura, Joan Comorera, va proposar que el sector turístic fos fomentat i reglamentat

des del Govern i no des dels poders locals, per a evitar inversions diferents entre municipis rics i pobres.

Comorera estava convençut que el turisme esdevindria un dels motors del país. Tanmateix, en opinió del conseller, si Catalunya volia ser competitiva en aquest sector havia d'oferir un servei de qualitat procurant la professionalització dels seus treballadors, i també la millora d'hotels i restaurants, entre altres iniciatives. Finalment, el projecte de llei es va aprovar amb algunes modificacions el 19 de juliol de 1934, mantenint-se la taxa del dos per cent sobre determinats establiments d'hostalatge i altres impostos sobre tarifes de restaurants.

Lleis laborals i immigració

El paquet de lleis sobre matèria laboral i relacionades amb aquesta tenien un caràcter eminentment progressista, però el Parlament català no va poder anar més enllà del marc estatutari. Es van introduir reformes amb la voluntat de protegir econòmicament els treballadors davant algunes contingències. Una de les primeres iniciatives va ser crear l'Institut contra l'Atur Forçós per a subvenir els efectes de la crisi econòmica que havia deixat una part de la població sense feina.

Un dels problemes que també es va plantejar al Parlament autònom va ser la immigració. Aquells dies d'intensa crisi econòmica, amb milers d'aturats a Espanya, Catalunya era un pol d'atracció per a moltes famílies originàries sobretot del llevant i del sud peninsular que intentaven trobar feina tant a l'àrea industrial com al camp i a les obres públiques. Com el diputat Romeva va posar de manifest el 15 de març de 1933, una bona part dels immigrants arribaven atrets per promeses de treball, però sense contractes efectius, augmentant així el nombre d'aturats que ja hi havia a Catalunya i abocant-los a la misèria de la qual havien intentat fugir. Al dia següent, Comorera, va acusar als empresaris i propietaris de terres d'haver provocat una situació sense sortida, moguts per l'afany de guany. Contractaven immigrants per un salari molt inferior al real, fet que o deixava als treballadors del país sense feina o els obligava a acceptar la reducció dels seus salaris, conflicte que a més a més promovia la xenofòbia.

Comorera era partidari de la creació d'unes borses de treball municipals i comarcals – una mena d'INEM- que poguessin controlar l'oferta de treball i protegir els treballadors locals, prioritaris en la contractació, i els immigrants de la sobreexplotació i l'atur. En definitiva, en aquell llunyà 1933 ja es plantejava la responsabilitat de governs i consistoris municipals per controlar, regularitzar i gestionar de la millor manera l'atur i la immigració en un marc de crisi econòmica.

Una llei conflictiva: la Llei de contractes de conreu

La Llei de contractes de conreu, coneguda com la «lleï petita», havia de posar fi als abusos contractuals per part dels propietaris sobre els conreadors de la terra i als mals usos que encara persistien al camp català. Com és conegut, un dels principals objectius a assolir pels republicans quan varen arribar al poder va ser la reforma agrària. La principal activitat econòmica a l'Estat continuava essent l'agricultura i, malgrat que a la industrialitzada Catalunya l'obrerisme havia adquirit gran relleu, no hem d'oblidar que la mà d'obra al camp continuava tenint un paper de primer ordre tant en l'economia del país com en la vida política. El caciquisme, de ressons feudals, havia esdevingut una pràctica habitual acceptada amb fatalista resignació. I en aquest aspecte, ni els vells terratinents ni els nous propietaris de la burgesia oferien comportaments diferents.

Trobar una solució al conflicte agrari esdevingué un objectiu prioritari i, en conseqüència, tot just constituït el Parlament de Catalunya, el Govern de la Generalitat va demanar a la Comissió Jurídica Assessora que preparés un avantprojecte de llei sobre contractes de conreu.

En línies generals, l'avantprojecte de la Llei de contractes de conreu introduïa reformes que beneficiaven els pagesos, però, en cap cas no es podia titllar d'extremista o de subvertir l'ordre establert al camp. Representava un avenç en la regulació d'un dret nou, el «dret d'adquisició», mitjançant el qual es facilitava al conreador l'accés a la propietat de la terra. Prescrivia que el conreador d'una terra arrendada tenia dret a adquirir terres i edificis compresos en el contracte sempre que fes més de divuit anys que la treballés ell o la seva família directa.

La llei també oferia millores en els contractes entre pagesos i propietaris. Entre aquestes, s'establia la durada del contracte en un mínim de sis anys; el dret a revisar el preu de l'arrendament; el dret de tempteig i retracte que havia de permetre al pagès comprar la terra si aquesta es posava a la venda; la delimitació clara de l'extensió de les terres arrendades; l'obligatorietat del propietari de complir degudament amb els contractes de parceria o, en cas contrari, el conreador podria demanar a la Junta Arbitral que ho declarés com d'arrendament, i es milloraven les condicions dels contractes de la rabassa morta.

Amb la voluntat d'administrar una justícia més equitativa —una de les grans reivindicacions de la pagesia— es varen crear les juntes arbitral, una a cada partit judicial i les úniques autoritzades per a dirimir els contenciosos entre productors i propietaris. Integraven la junta un president, un secretari, cinc vocals amb la condició de propietaris i cinc vocals amb la condició de conreadors, més dos vocals suplents per estament.

En la sessió parlamentària del 29 de desembre de 1932 es va prendre l'acord de crear una comissió especial per a l'estudi de l'avantprojecte i l'elaboració d'un dictamen. En formaven diversos diputats d'ERC, la Lliga i USC. El socialista Manuel Serra i Moret (USC) ja havia format part de la Comissió de Reforma Agrària de les Corts constituents, juntament amb Companys i, després de la marxa d'aquest, amb el rabassaire Amadeu Aragay. Així mateix, Raimon d'Abadal (Lliga), s'havia significat a la cambra espanyola per la defensa dels interessos dels propietaris juntament amb el també diputat de la Lliga, Pere Rahola. Per tant, quan el dictamen va arribar al Parlament de Catalunya ja havia existit una posada en escena prèvia en la qual s'havien manifestat les dues posicions.

Mentrestant, el conseller de Justícia i Dret, Pere Coromines, va presentar la llei per a la resolució dels conflictes dels contractes de conreu, que havia de ser vigent fins que no s'aprovés la Llei de contractes de conreu. La llei de conflictes es va aprovar dos mesos després com una llei de caràcter provisional. S'havia previst que la Llei de contractes de conreu s'aprovaria abans de finalitzar el 1933, però, en no produir-se aquest fet, el 15 de desembre es va aprovar una pròrroga de la Llei de conflictes per quatre mesos més.

El debat de la Llei de Contractes de Conreu va començar el 29 de novembre de 1933. Ben aviat va comptar amb la total oposició de la Lliga; àdhuc el diputat Joan Ventosa i Calvell (Lliga) va demanar que el dictamen fos retirat. En la sessió del 12 de desembre va començar la deliberació dels articles, continuà el 19, però ja no es va reprendre fins l'1 de febrer de 1934. La mort de Macià, l'elecció d'un nou president, la presentació del Govern i les eleccions municipals varen endarrerir el debat a la cambra, un debat que, contra el que s'havia previst, es va accelerar a causa de la marxa dels diputats de la Lliga. El 27 de febrer fou tractat el dret d'adquisició, la gran novetat de la llei, i el 21 de març era aprovada per 56 vots a favor i cap en contra.

Les reformes de la Llei de contractes de conreu varen suscitar una gran resistència per part dels propietaris, representats per l'Associació de Propietaris de Catalunya i l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre. En aprovar-se la llei, la Lliga esdevingué l'instrument polític d'aquest sector, i no trigà a pronunciar-se. El 24 d'abril, els diputats del partit a Corts, amb el suport del partit agrari, la CEDA, monàrquics i radicals, van presentar al Congrés una proposició incidental. Es demanava que les Corts proposessin al Govern espanyol que interposés un recurs d'inconstitucionalitat al Tribunal de Garanties Constitucionals (TGC) contra la llei. Tot i que el govern Samper va ser reticent a que fos el govern el que presentés el recurs, va acabar per autoritzar-ho, pressionat pels grups conservadors. Azaña afirmaria tres anys més tard que el principal instigador del recurs havia estat Francesc Cambó «que para sus combinaciones políticas metió al pobre de Samper en aquel tremendo lío». El fet que fos el govern de l'estat el que presentés el

recurs el feia part litigant contra la Generalitat i l'enfrontava directament amb el Parlament i el govern catalans.

El recurs afirmava que la Llei de contractes de conreu vulnerava la Constitució i l'Estatut de Catalunya, perquè només l'Estat tenia competències sobre legislació penal, social, mercantil i processal. El recurs es va sustentar, doncs, en el caràcter social i processal de la llei, i no en el civil, com defensà el Parlament català. La vista del recurs tingué lloc l'1 de juny i una setmana després es va conèixer la sentència: «El Parlamento de la región autónoma catalana carece de competencia para dictar la Ley de Contratos de Cultivo de 11 de abril de 1934, siendo, en consecuencia, nula esta Ley y todos los actos de ejecución de la misma». Dins del TGC, s'havien manifestat opinions dispars. Havien votat a favor de la llei deu magistrats i tretze en contra.

La sentència va produir una gran agitació a Catalunya. Es creà un ambient de forta exaltació nacionalista i les protestes dels rabassaires amenaçaven amb derivar en un alçament. El 12 de juny, els diputats d'ERC a Corts abandonaven la cambra espanyola: «No justificando nuestra decisión síntomas ni amenazas más o menos veladas. Son hechos definidos, agresiones manifiestas a la Autonomía de Cataluña». La minoria basca es va solidaritzar amb els diputats d'ERC i també va marxar del Parlament.

Aquell mateix 12 de juny de 1934, el Parlament català es reunia per aprovar un nou projecte de llei de contractes de conreu. La nova llei representava un seriós desafiament al govern de Madrid, atès que no s'havia variat ni una coma de l'anterior. Fou aprovada per 58 vots a favor. No varen sumar-s'hi Pau Romeva (UDC), que es va abstenir, ni Raimon d'Abadal (Lliga), que, fent una excepció, va retornar al Parlament en aquella sessió perquè quedés constància del vot en contra del seu partit.

Samper va intentar dirimir el conflicte per la via de la negociació. Dels contactes amb Companys es va arribar al pacte que el govern de la Generalitat redactaria un reglament que permetés regular i aplicar la llei d'acord amb les lleis bàsiques de la República. La idea era que el Reglament sortís com a decret del govern català, que després el Parlament li donés força de llei i es presentés pel govern Samper a les Corts per a la seva aprovació. La modificació més important corresponia a les juntes arbitals, preveient que poguessin assumir les funcions dels jurats mixtos de la propietat rústica. Segons la Comissió Mixta de traspàs, es traspassaria a la Generalitat l'aplicació de la legislació agrària pel que feia a aquells jurats.

El 2 d'octubre Samper va presentar el reglament a les Corts, però l'oposició no només va provocar un agre debat a la cambra, sinó la caiguda del mateix Samper. El dia 4 es formava un nou executiu presidit per Lerroux, amb presència de la CEDA i els agraris,

entre altres. Dos dies més tard, arribarien els fets del Sis d'Octubre i se suspendria l'autonomia. El camp català semblava condemnat a una llarga espera.

El Parlament i el Sis d'Octubre

«En aquesta hora solemne, en nom del poble i del Parlament...», així començava la proclama que va fer Lluís Companys el 6 d'octubre de 1934, i que anava signada, després del president, per Joan Casanovas, president de la cambra catalana. La proclama implicava de manera directa el Parlament, per bé que la cambra mai no es va reunir per debatre què calia fer en aquella situació ni tampoc per votar la seva adhesió o disconformitat. Formalment, doncs, el Parlament, malgrat el que afirmava la proclama, no es va sumar al Sis d'Octubre, sinó que ho va fer el seu president i aquells diputats que així ho varen considerar a títol personal.

El dia 4, reunits els diputats al saló de sessions, el conseller Pere Coromines va convidar Companys perquè es manifestés a favor de reunir-la un cinquè dia –només es reunia quatre dies a la setmana- per les noves de revolta que ja corrien arreu d'Espanya. Companys s'hi va manifestar d'acord i va incidir en la importància que els canvis en la vida política espanyola tindrien en l'esdevenidor: «Pot ésser delicat el dia de demà, en relació als drets autonòmics conquerits per Catalunya i reconeguts dintre de la Llei fonamental de l'Estat espanyol; pot ésser delicat o perillós aquest moment, si hom recorda els seus antecedents, la seva trajectòria, per a la pròpia vida de la República, tan ajuntada i agermanada amb les llibertats de Catalunya. Com més difícil sigui el moment, com més greus siguin les hores, més ha d'actuar el Parlament de Catalunya. Per tant, demà crec que ha de reunir-se el Parlament de Catalunya».

El 5 d'octubre a la tarda es reunia el Parlament. La sessió només va durar cinc minuts, a prec del Govern, pels incidents que s'estaven produint arreu de l'Estat. Companys ja no hi va assistir. La cambra no tornaria a reunir-se fins al 29 de febrer de 1936.

Joan Casanovas i diputats com Joan Tauler, Joan Casanellas, Josep Tarradellas, Estanislau Ruiz i Ponseti, entre altres, varen estar amb Companys al palau de la Generalitat aquella nit del 6 d'octubre. Detinguts a la matinada i conduïts a la Capitania General, on els va rebre el general Batet, van ser confinats després al vaixell presó *Uruguay*, al port de Barcelona. El dia 7, tant la Generalitat com el Parlament foren ocupats per les forces militars i les Corts varen suspendre l'Estatut. En lloc seu, es va concebre un règim transitori que, si bé no va posar fi a la Catalunya autònoma en termes absoluts, la convertí en un simulacre. Així mateix, durant l'estat de guerra a Catalunya, el Govern de la República va incrementar la presència dels advocats de l'Estat al Tribunal de Cassació per procedir «en todos aquellos asuntos de carácter civil en los que el Estado tenga interés».

Un Parlament sense immunitat

El 7 de novembre de 1934, la *Gaceta de Madrid* va publicar una sentència del Tribunal de Garanties Constitucionals que declarava inconstitucional un article de l'Estatut interior de Catalunya. Es tractava de l'article 22, referent a la immunitat i la inviolabilitat dels diputats al Parlament de Catalunya. L'article 22 venia a cobrir els buits legals que sobre aquesta qüestió oferia l'article 14 de l'Estatut d'autonomia. El 25 de gener de 1933, en el primer *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya*, un decret llei de la Presidència de la Generalitat ja establí que «els diputats no podran ser detinguts sense acord previ del Parlament, llevat que siguin trobats en flagrant delictes. En aquest cas, es donarà immediatament compte de la detenció al Parlament, el qual acordarà el que calgui».

A l'article 22 de l'Estatut interior, el concepte d'invulnerabilitat es complementava amb el d'immunitat que, en línies generals, venia a afirmar que cap poder judicial ni executiu no podia intervenir de manera directa sobre els diputats sense el coneixement previ del Parlament de Catalunya. Si algun diputat cometia un delictes es crearia una comissió parlamentària per a estudiar el cas, es presentaria el dictamen de la comissió a la cambra i després al tribunal corresponent.

L'article 22 va arribar a la sala del Tribunal de Garanties Constitucionals per mitjà d'un recurs d'un particular. La causa va passar de l'Audiència de Lleida al Tribunal Suprem de Justícia, el qual va elevar-la al Tribunal de Garanties Constitucionals. La majoria dels magistrats es varen manifestar contraris a reconèixer la legalitat de l'article. Només els vocals Antoni M. Sbert, Gabriel González Taltabull, Manuel Alba Bauzano i Francisco Basterrechea varen intentar frenar la sentència amb un vot particular, però varen quedar-se en minoria. En definitiva, als parlamentaris «regionals» no els eren reconegudes les mateixes prerrogatives que als parlamentaris estatals.

La sentència va arribar just en els dies en què alguns diputats a la cambra catalana es trobaven detinguts pels fets del Sis d'Octubre. Per la seva condició de diputats serien jutjats per la jurisdicció militar i no per la civil, amb condemnes previsiblement més severes. Aquest fou el cas del president del Parlament, Joan Casanovas. A més a més de Casanovas, els diputats detinguts pels fets del Sis d'Octubre varen ser, per ERC: Salvador Armendares, el conseller Martí Barrera, Joaquim Bilbeny, Lluís Bru i Jardí, Francesc X. Casademunt, Pere Cerezo, Lluís Companys, president de la Generalitat, Laureà Dalmau, Antoni Dot, Josep Maria Espanya, Bonaventura Gassol, conseller, Pere Mestres, conseller, Carles Pi i Sunyer, alcalde de Barcelona, Francesc Riera, Martí Rouret, Joan Sauret, Joan Tauler, Humbert Torres i Francesc Viadiu. Pel PNRE: Joan Casanellas, Joan Lluhi, conseller, Josep Tarradellas, Antoni Xirau i Pere Comas. Pel PRA: Miquel dels Sants Cunillera i Jaume Simó i Bofarull. Per la USC: Joan Comorera, conseller, i Estanislau Ruiz

i Ponseti. Per ACR: Pere Lloret i Ordeix. Els diputats Francesc Farreras i Duran (ERC) i Josep Folch i Folch (PRA) també apareixen encausats.

La segona sentència del Tribunal de Garanties Constitucionals contra la Llei de Contractes de Conreu

El 27 de novembre de 1934, uns dies després que el Tribunal de Garanties Constitucionals es pronunciés contra l'article 22 de l'Estatut interior, es va tornar a declarar inconstitucional la Llei de contractes de conreu. L'origen fou també un recurs interposat per un particular. La qüestió va acabar per arribar al Tribunal de Garanties, el qual va tornar a manifestar-se en contra de la llei. Varen votar a favor de la Llei sis magistrats, Basilio Álvarez, Manuel Alba, Francisco Basterrechea, Antoni Maria Sbert, Francisco Vega de la Iglesia i Juan Salvador Minguijón, i en contra, tretze, Fernando Gasset, Manuel Miguel Traviesas, Gerardo Abad Conde, Carlos Martín y Álvarez, Francisco Alcón, José M. Pedregat, Luis Malffiotte, Carlos Ruiz del Castillo, Pedro J. García, Francisco Beceña, Francisco Mahíquez, Eduardo Martínez Sabater i César Silió. Alguns dels que havien votat en contra ho havien fet a favor només uns mesos enrere, com Fernando Gasset, Abad Conde i Luis Malffiotte.

El 25 de març de 1935, el ministre de la CEDA Manuel Giménez Fernández va promulgar la Llei d'arrendaments rústics, un tímid intent oberturista cap a les reivindicacions pageses. Un any després, el 2 de març de 1936, el Govern català anul·laria totes les ordres i els decrets de la Generalitat donades des del 7 d'octubre de 1934, i la Llei de contractes de conreu disposaria d'una nova oportunitat.

La presidència accidental de Martínez Domingo (1934-1936)

L'endemà dels fets dels Sis d'Octubre, el Parlament de Catalunya va ser ocupat per les forces d'ordre públic. Una setmana després, el dia 13, l'autoritat militar va dictar una ordre d'ofici mitjançant la qual es va ordenar a la força pública impedir la reunió dels diputats a la seu parlamentària. Com va comentar Lluís Nicolau d'Olwer, «aquell fet vergonyós» era un símbol del règim que s'havia establert a Catalunya.

Tanmateix, el Parlament va continuar funcionant per mitjà de la seva Diputació Permanent, òrgan que tenia capacitat per actuar en nom del Parlament quan aquest no pogués reunir-se. Amb Joan Casanovas a la presó i Jaume Serra i Hünter, vicepresident primer, dimitit per solidaritat amb els encausats pels fets del Sis d'Octubre, el vicepresident segon, Antoni Martínez Domingo (Lliga), va assumir la presidència.

A primers de novembre del 1934, Martínez Domingo i vint-i-cinc diputats més, van demanar al president del Consell de Ministres, Alejandro Lerroux, que es restablís la vida parlamentària a Catalunya: «Nada puede oponerse legalmente al funcionamiento ordinario del Parlamento de Cataluña [...] En las actas de las sesiones celebradas consta que el Parlamento no se ha extralimitado en el ejercicio de sus funciones [...] El Parlamento de Cataluña se halla, pues, en una firme posición jurídica que no puede alterarse por acto alguno que no provenga de su propia determinación. No habiéndose salido de la ley, nadie puede atacarle sin salirse de ella»

El Govern Lerroux no només es va saltar la llei, sinó que el 14 de novembre es va manifestar favorable al projecte de llei presentat pel ministre Josep Oriol Anguera de Sojo, en el qual es denunciava la Generalitat i el Parlament per conducta subversiva i per posar-se fora de la llei, fet que els havia incapacitat per a l'activitat política. El projecte de llei va passar a la Comissió de Presidència de les Corts, la qual va elaborar un dictamen que es va presentar el 23 de novembre. Honorio Maura, de Renovación Española, va proposar la derogació de l'Estatut. Per contra, els diputats de la Lliga i d'ERC varen defensar l'Estatut i el retorn de la vida parlamentària adduint que només havien incorregut en incapacitat els gestors d'alguns òrgans de la Generalitat, però no el Parlament ni la majoria dels seus diputats. Cap de les dues propostes, derogació i continuïtat, no va obtenir els vots necessaris, i el 2 de gener de 1935 guanyà la que proposava la suspensió transitòria de l'Estatut i el seu restabliment gradual.

Martínez Domingo va reunir la Diputació Permanent al seu domicili particular i es va prendre l'acord de presentar recurs davant el Tribunal de Garanties Constitucionals contra la llei del 2 de gener, argumentant que el congrés no tenia capacitat per alterar ni suspendre l'Estatut català, atès que aquest formava part de la llei constitucional. El 19 de gener de 1935 es va presentar el recurs davant el TGC, mentre Companys i el Govern, que ja havien estat traslladats a Madrid, s'hi solidaritzaven des de la presó. El 20 de febrer el TGC va desestimar el recurs en no reconèixer a Martínez Domingo personalitat legal: «Don A. Martínez Domingo carece de personalidad para promover cuestión de competencia legislativa en representación del Poder ejecutivo de la región autónoma de Cataluña, sin que deba por ello examinarse el fondo de la misma».

Cinc dies després, el 25 de febrer, es va tornar a reunir la Diputació Permanent al domicili de Martínez Domingo. Hi varen assistir els diputats Jaume Serra i Hunter, Humbert Torres, Jaume Simó i Bofarull, Josep Irla, Josep Andreu i Abelló, Josep M. Espanya, Antoni Rovira i Virgili, Francesc Riera, Josep Baptista Soler i Bru i el diputat suplent Josep Tarradellas. Va actuar com a secretari accidental el més jove dels seus membres, Josep Andreu i Abelló, que aleshores tenia vint-i-nou anys.

Aquell dia es va prendre l'acord d'agrair la col·laboració del jurista Luis Jiménez de Asúa en la defensa del recurs, així com comunicar al governador general de Catalunya, Manuel Portela Valladares, la necessitat de reunir el Parlament l'1 de març. Segons l'article 27 de l'Estatut interior, el Parlament s'havia de reunir com a mínim el primer de març i el primer d'octubre. La data vencia i, per tant, es va tramitar l'advertiment per tal de complir la llei i evitar que la responsabilitat recaigués en la cambra i en causés l'autodissolució.

«És aquesta una obligació imperativa», es pot llegir a la carta que va enviar Antoni Martínez Domingo al governador general, «la qual no es possible eludir, o almenys deixar passar sense protesta, qualsevol mesura que impedís donar-li compliment per part d'aquells que lliurament el poble català investí del càrrec de Diputat, i que jo tinc, encara més el deure de sostenir, per raó d'ostentar actualment la presidència del Parlament». La petició també fou desestimada.

El 5 de març, Martínez Domingo encara va enviar a Portela Valladares un escrit d'al·legació de greuge per l'aplicació al Parlament de Catalunya de la llei del 2 de gener, insistint en que el Parlament no havia delinquit. Li va demanar que elevés l'al·legació al Consell d'Estat i que aquest dictaminés la procedència de plantejar la qüestió al Tribunal de Garanties Constitucionals. Portela no va donar curs al document.

El 29 de novembre de 1935 Martínez Domingo, en nom del Parlament català i d'acord amb la Diputació Permanent, va presentar un nou recurs d'inconstitucionalitat contra la llei que havia suspès l'Estatut. Com en el recurs anterior, es va denunciar la incapacitat de les Corts per alterar i suspendre l'Estatut i es recordà que els nomenaments a la presidència de la Generalitat fets pel Govern de l'Estat des del 18 d'Octubre eren il·legals, atès que no havien estat elegits pel Parlament ni aquest havia donat el vot de confiança als consells que s'havien format. També s'insistia en l'actitud adoptada pel Parlament de Catalunya el 18 d'octubre, aliena a la decisió presa pel Govern Companys.

A finals d'aquell any 1935, el govern espanyol entrà en crisi. La marginació de la CEDA al Consell de Ministres va crear un ambient favorable per a presentar aquest nou recurs, però la resolució definitiva ja no arribaria fins després de les eleccions generals del 16 de febrer i el triomf de les esquerres a les urnes. El 6 de març de 1936, el TGC va donar via lliure al restabliment de la Catalunya autònoma: «Desestimando la inconstitucionalidad formal alegada, debe declarar y declara la inconstitucionalidad material de la ley del 2 de enero de 1935».

Les eleccions generals del 16 de febrer de 1936 varen ser el motor del canvi de la política espanyola que va permetre el retorn de l'Estatut. A Catalunya, el Front Popular va

guanyar al Front d'Ordre promogut per la Lliga, mentre a la resta d'Espanya guanyà el Front d'Esquerrres. La situació política tornà a donar un gir complet.

Martínez Domingo i els diputats es van tornar a reunir després de les eleccions del 16 de febrer, els dies 20 i 24, en aquesta ocasió, ja a la seu del Parlament. Es varen aprovar les actes de les sessions celebrades fora del palau i es va prendre l'acord que la Mesa anés a rebre Companys i els consellers a l'estació de tren de Castelldefels. El govern català havia estat posat en llibertat i viatjava en tren camí de la capital catalana, en mig de l'aclamació popular. Així mateix, es va prendre l'acord que els guàrdies d'assalt, que encara ocupaven l'edifici, l'abandonessin sense demora.

En assumir la presidència accidental i convocar la Diputació Permanent, Martínez Domingo va mantenir l'activitat de la institució al llarg de l'any i mig que l'Estatut va ser suspès, i va intentar restablir el règim autonòmic combatent des de la legalitat la llei que l'havia suspès. La seva presidència va esdevenir d'un gran simbolisme i d'aquesta manera li va ser reconegut pels diputats. El 26 de març de 1936, Joan Casanovas, en la primera sessió ordinària del Parlament català va demanar «fer homenatge per la diligència i l'enteresa amb que [Martínez Domingo] ha defensat els furs del nostre Parlament, mentre el seu President es veia impossibilitat de fer-ho».

Martínez Domingo va exposar als diputats les motivacions que l'havien portat a posar-se al capdavant de la cambra durant aquells temps difícils: «No em movia, senyors Diputats, cap ambició personal. Em movia una finalitat desinteressada: la finalitat de defensar i salvar el Parlament, element essencial de l'autonomia, expressió de la sobirania de Catalunya, i evitar que continuessin governant-nos mandataris del Poder central». Així mateix, va recordar els recursos que el Parlament català havia interposat al Tribunal de Garanties Constitucionals contra la llei votada a les Corts que suspenia l'Estatut: «infracció clara i evident de la Constitució de la República; violació de l'Estatut i de la nostra autonomia, ofensa i greuge contra tots els catalans».

Després del triomf de les esquerres a les eleccions generals del 16 de febrer, un decret llei d'Azaña concedia l'amnistia als processats pel Sis d'Octubre i en un altre decret llei restablí el normal funcionament del Parlament de Catalunya. «[...] Article únic: Se autoriza al Parlamento de Cataluña retomar sus funciones con el fin de designar el Gobierno de la Generalidad. Madrid, 26 de febrer de 1936. Niceto Alcalá Zamora y Torres. Manuel Azaña y Díaz».

El president del Parlament, Joan Casanovas, va convocar els diputats dos dies després, el 29 de febrer, i el 6 de març es tancava el cercle amb la sentència del TGC mitjançant la qual es reconeixia la inconstitucionalitat de la llei del 2 de gener de 1935 que havia suspès l'Estatut.

El segon recurs presentat per la Diputació Permanent de Martínez Domingo el 29 de novembre de 1935 havia estat la baula de la cadena que va permetre posar fi legalment a la suspensió de l'autonomia. En aquesta ocasió, l'autonomia sí que es va considerar «un precepto constitucional [...] y como tal, es inatacable una vez cumplidos los requisitos constitucionales y ha de quedar salvada en todos los casos de autonomía constituida lo que ésta representa como principio de organización nacional».

El retorn de la vida parlamentària

El 29 de febrer de 1936, el saló de sessions del Parlament català obria les seves portes de nou a tots els diputats. Es va votar per unanimitat Companys com a president de la Generalitat, a excepció de la Lliga, que es va abstenir. La cambra es va tornar a reunir el 26 de març, quan el nou Consell de la Generalitat s'havia completat amb la incorporació del diputat lleidatà Josep Maria Espanya com a responsable de la Conselleria de Governació, en substitució de Josep Dencàs. Aquell dia, Casanovas va remarcar un cop més el paper a acomplir pel Parlament en la Catalunya autonòmica i la responsabilitat contreta pels diputats amb la ciutadania, amb el prec que la cambra esdevingués un exemple de diàleg i de convivència pacífica i civisme: «Cerqueu la coincidència en tot allò que coincidir sigui no sols possible, sinó digne i patriòtic. Discutiu, discutiu, amb tota la noble passió de les vostres conviccions, però, sense oblidar mai que fins en la hipòtesi extrema de la guerra, la paraula Parlament significa diàleg entre homes que han desat les armes i han imposat silenci als insults».

La bella frase de Casanovas no deixava, però, d'advertir sobre la «hipòtesi extrema de la guerra». El 26 de març, Companys va dirigir el seu primer discurs a la cambra després de gairebé un any i mig de presó. El president va parlar dels problemes que podrien derivar de la nova situació política. Les seves paraules, com les de Casanovas, eren un advertiment: «La política obliga a grans sacrificis. Jo tinc la sensació que els sacrificis passats no seran els últims, i que potser no seran majors que els sacrificis que ens esperen». En aquella sessió, Companys es va comprometre a no tornar a assajar un altre Sis d'Octubre. «No ens mourem mai del camí de la llei», va afirmar.

L'actitud de la Lliga també fou diferent a la manifestada el 1934. Raimon d'Abadal va assegurar que el partit faria «una oposició col·laboradora» i que no es repetirien episodis que donessin lloc a més ruptures. En votació ordinària es va donar el vot de confiança al nou Govern de la Generalitat i després de llegir-se diferents projectes de llei es va aixecar la sessió.

Després de l'elecció del president de la Generalitat i del vot de confiança al seu Govern, les tasques parlamentàries varen continuar per mitjà del treball de les comissions i de les sessions ordinàries. El vot de confiança al Govern constituïa, de fet, un punt i final al Sis d'Octubre. Afavoria el redreç de la Catalunya autonòmica i la recuperació del temps perdut. Tanmateix, l'assassinat dels germans Miquel i Josep Badia a finals d'abril del 1936 i alguna de la molta literatura publicada sobre el Sis d'Octubre el portarien de nou al Saló de Sessions. El 5 de maig, es convocava la cambra per a aclarir els fets del Sis d'Octubre, d'acord amb la interpel·lació que havia fet el diputat Simó i Bofarull. L'ex conseller de Governació, Josep Dencàs, acusà el govern i Companys acusà Dencàs: «El desastre de l'organització del 6 d'octubre afecta singularment a Vostra Senyoria, i he de reconèixer que també a nosaltres perquè havíem cregut en els dots d'organització de la V.S». Tanmateix, Companys no defugí responsabilitats pròpies. En la següent sessió parlamentària, la cambra va aprovar una nova proposició de confiança a l'executiu per 45 vots a favor, 7 en contra (Lliga) i dues abstencions, les de Dencàs i Pau Romeva (UDC). El debat sobre el 6 d'octubre restava tancat.

Una obra legislativa inacabada

Al llarg de no gairebé cinc mesos, abans que el funcionament de la cambra es veiés de nou alterat a causa de la Guerra Civil, el Parlament català va reprendre la tasca legislativa que havia quedat aturada l'octubre del 1934. L'activitat va ser notable, sobretot en el treball desenvolupat per les comissions parlamentàries. En el debat de diversos projectes de llei relatius a la vida municipal es varen declarar il·legals els acords que l'havien regit amb posterioritat al 6 d'octubre. Una altra proposició en aquest sentit va ser la que va substituir amb caràcter extraordinari els jutges i els procuradors municipals nomenats per disposicions governatives durant aquell període. Amb l'aprovació d'aquestes lleis es passava factura al Bienni Negre a Catalunya i, de retruc, la Lliga perdia els llocs de comandament guanyats aleshores.

No va donar temps a fer gaire cosa més. En esclatar la Guerra Civil el juliol varen quedar sobre la taula un seguit de lleis pendents d'aprovació. Entre aquestes, el projecte de la llei de referèndum referent a la dissolució del Parlament, presentada el 20 de març de 1934 per l'aleshores conseller de Justícia i Dret, Lluhí i Vallescà. Una altra llei que restà pendent d'aprovació fou la de censura cinematogràfica de protecció a la infància. Presentada conjuntament pels consellers Gassol i Dencàs el 4 de juliol de 1934, tenia com a objectiu protegir els infants de la influència d'algunes pel·lícules. El Departament de Cultura era l'encarregat de decidir les filmacions que podien ser exhibides als infants menors de setze anys.

Una altra llei que no arribà a ser votada pels diputats va ser la del carnet d'identitat. El 5 de juliol de 1934 es va llegir el projecte, presentat per Dencàs. Es preveia la creació d'un carnet basat en la dactiloscòpia, renovable cada cinc anys i obligatori per a tots els majors de catorze anys. El carnet havia d'estar redactat en català, castellà, francès i anglès. Com en tantes altres coses, la llei s'avançà a la legislació posterior.

També va quedar només en projecte la Llei sobre l'autoritat paterna. Presentada per Lluhí el 12 de juliol de 1934, el projecte de llei proposava que l'autoritat paterna només tingués efecte sobre els fills menors d'edat i els seus béns, i prescrivís aquesta amb la majoria d'edat (vint-i-un anys); per matrimoni i, si ho consentien el progenitors, als divuit anys. Tampoc no va poder ser aprovada la Llei sobre tutela i curadoria, que tenia per objecte reglamentar l'assistència i la representació de persones o la gestió de béns.

La Llei electoral, presentada pel mateix Companys el 18 de juliol de 1934, tampoc no va arribar a veure la llum. Els apartats més significatius del projecte eren la concurrència a les eleccions dels majors d'edat sense distinció de sexe; la votació d'un diputat per 40.000 habitants amb un mínim de 14 diputats per circumscripció i el sistema de representació per llistes, que afavoria la majoria. Durant els primers mesos del 1933 la Lliga havia fet una gran campanya per aconseguir que la futura Llei electoral adoptés el sistema de representació proporcional. S'hi varen adherir gairebé tots els partits, però no va prosperar. Malgrat que la Comissió Jurídica Assessora ja havia redactat l'avantprojecte, aquest no va ser presentat fins al juliol del 1934. El 1936, amb la represa de la vida autonòmica, semblava que la Llei electoral seria un objectiu preferent del Govern, però tampoc no va arribar a ser discutida. La irregularitat de la vida parlamentària, els interessos electorals d'ERC i la diversitat d'opinions dins el mateix partit va frenar que el projecte rebés l'impuls necessari.

Una altra llei que va restar sense aprovar fou la d'arrendaments urbans. Es va llegir el dictamen el 16 de juliol de 1936 i feia referència als subarrendaments, als drets de l'arrendatari i a la competència judicial, entre altres. També va quedar pendent la proposició sobre el rescat o readquisició de béns comunals, formulada pel diputat Xavier Casademunt. La Llei de contractes de conreu tornaria a veure prorrogada la seva aplicació a causa del conflicte bèl·lic. Després del 16 de febrer, dos decrets de la Generalitat varen invalidar les readquisicions que s'havien fet durant el 1935 per part dels propietaris als pagesos, sovint per la força de la Guàrdia Civil. Tanmateix, la guerra, l'exili dels grans propietaris i les col·lectivitzacions no trigarien a subvertir l'ordre al camp català.

Fins el 19 de juliol de 1936, el Parlament català va elevar a categoria de llei una bona part de les propostes que havien anat formant el corpus doctrinari republicà, tot i que la seva capacitat per legislar estigués limitada pel marc estatutari. Algunes de les lleis

aprovades varen ser d'una modernitat que encara avui, més de vuitanta anys després, causa admiració. Avaluant-les en el seu conjunt, responien a la voluntat d'establir les bases d'una societat més justa, en la qual tots els ciutadans tinguessin les mateixes oportunitats, començant per l'accés a la cultura i el coneixement, i una vida digna fonamentada en el treball, entès aquest com una aportació al progrés col·lectiu. Les lleis aprovades pel Parlament català no anaven encaminades a provocar canvis profunds en les estructures socioeconòmiques, sinó a impulsar reformes per a assolir aquell model social. Tanmateix, aquestes reformes varen alarmar els sectors més conservadors, que les veien com una amenaça a l'ordre en el qual gaudien d'una situació privilegiada.

El 19 de juliol de 1936 marcà un tombant decisiu en la vida del país. Aquell dia les forces d'ordre públic i civils armats van vèncer a Catalunya els militars que s'havien alçat contra la República. Començà la guerra civil. El 7 d'agost de 1936 es va prendre una decisió que afectà profundament la vida parlamentària: la delegació del poder legislatiu al govern de la Generalitat de Catalunya. En aquelles hores tràgiques, el Parlament es buidà de poder mentre el govern català assumí alhora els tres poders propis dels estats democràtics: l'executiu, el legislatiu i el judicial. El Parlament intentà així reforçar el poder del govern, afeblit davant la situació revolucionària creada el juliol de 1936, i entrà en una paràlisi, de la qual va sortir només en comptades ocasions durant el conflicte bèl·lic.

Les cinc sessions parlamentàries de la guerra van respondre a uns objectius concrets i inajornables, com votar la pròrroga del Parlament el juliol del 1937 o donar un vot de confiança a Lluís Companys el novembre. La darrera reunió del ple del Parlament va tenir lloc l'1 d'octubre de 1938 per elegir nous representants a la Mesa. Josep Irla va ser elegit president del Parlament, Antoni Rovira i Virgili, vicepresident primer, i Manuel Serra i Moret, vicepresident segon.

En aquells dies, conformaven el Parlament català 75 diputats. Prop de 50 encara eren a Catalunya la tardor del 1938. Tots els diputats de la Lliga s'havien exiliat i un d'ells, Joan Rovira i Roure va morir assassinat a Lleida a l'inici de la guerra civil. Per contra, tots els diputats dels grups minoritaris varen restar a Catalunya, mentre que alguns diputats d'ERC havien marxat del país per ocupar càrrecs governamentals o realitzar missions per la Generalitat. També un dels diputats d'ERC, Amadeu Colldeforns i Margalló de Tost, va perdre la vida en els combats de Barcelona del 19 de juliol.

El 24 de gener de 1939, dos dies abans de la caiguda de la capital catalana, els darrers diputats que eren a Barcelona varen marxar camí de la frontera. Aquell exili abocava el Parlament català a la desaparició. Però no va ser així.

L'exili

La sort dels diputats a l'exili va ser diversa. Es varen dispersar, principalment, entre França i Mèxic. Era un Parlament sense jurisdicció territorial, sense possibilitat de reunir-se, però que tenia un instrument que, ja a la Guerra Civil, l'hi havia permès sobreviure: la Diputació Permanent.

El primer document que he localitzat del Parlament a l'exili porta data del mes de febrer del 1941 i es va redactar a França. El signaven Josep Irla, aleshores president interí de la Generalitat, després de l'assassinat de Lluís Companys. Pel mecanisme de l'Estatut Interior de Catalunya, el president del Parlament substituïa de manera interina el president de la Generalitat fins que el Parlament elegís un nou president. Les altres firmes corresponien a Antoni Rovira i Virgili, president interí del Parlament, i els membres de la Mesa, Antoni Dot i Arxer, secretari, Josep Folch i Folch i Pere Lloret i Ordeix.

Aquell primer document del Parlament a l'exili evocava una situació política que havia no havia permès a les forces nacionalistes catalanes impulsar una política unitària entre elles. Irla demanava la fi de les divisions i que cada força política analitzés la seva pròpia actuació durant la guerra civil. Una mena d'examen de consciència que havia de procurar aquella necessària unitat política en la lluita contra la dictadura franquista tan anhelada com irresolta.

Al llarg de l'exili, la cambra catalana va mantenir viva la flama parlamentària amb intensitat variable, però contínua, i en correspondència amb les fluctuacions de l'oposició antifranquista i els canvis que s'operaven a la política internacional com a resultat de la Segona Guerra Mundial i de la Guerra Freda.

Els diputats al Parlament van participar, en nom de la institució que representaven, en alguns processos polítics que es van anar produint al llarg d'aquests anys en el polaritzat panorama antifranquista català i peninsular. Alguns diputats ho van fer des d'un posicionament polític determinat, aquell que defensava la via estatutària i el retorn a Catalunya de les institucions republicanes amb els homes que les representaven a l'exili. Altres diputats donaven la via estatutària per superada i defensaven l'autodeterminació: el poble català havia de manifestar-se en referèndum sobre el futur nacional català. D'altres cercaven l'acord amb les organitzacions antifranquistes espanyoles per anar a la creació d'un gran bloc unitari, i prenien posicions molt flexibles i, per tant, ambigües sobre el règim que havia de governar Catalunya. Així doncs, les formacions nacionalistes catalanes gravitaven entre l'autonomisme, el federalisme, el confederalisme i l'independentisme.

Els anys quaranta, la política catalana va viure el desengany de no ser escoltats per les democràcies occidentals. Aquetes no van intervenir en la política espanyola i van considerar que responia a un problema polític intern. De la mateixa manera van resoldre que també era un problema intern posar fi a la dictadura franquista.

Per a molts exiliats, que el general Franco i el seu règim continués al poder després que els Aliats haguessin guanyat la Segona Guerra mundial era inconcebible, però van haver d'assumir la política de no intervenció de les democràcies guanyadores de la guerra.

El socialisme català aquell complicat voler l'autodeterminació i alhora una possible aliança amb el PSOE, partit que només reconeixia l'Estatut i amb reserves. Els nacionalistes catalans, fossin de les sigles que fossin, també varen haver d'acabar acceptant que l'Estatut era el màxim al que podien aspirar en la política espanyola antifranquista. En definitiva, dues preguntes gravitaven sobre l'oposició antifranquista catalana: fins a quin punt s'havia d'hipotecar la sobirania per a arribar a una entesa amb les organitzacions polítiques espanyoles i posar fi a la dictadura? I quina formació o aliança política estava legitimada per a pactar amb altres forces polítiques espanyoles en nom de Catalunya unes condicions que afectaven de manera tan directa l'esdevenidor del país?

L'octubre del 1947, el conegut com "cas espanyol" va sortir de l'agenda de les Nacions Unides i es va esgotar la possibilitat de la tan desitjada intervenció internacional. El retorn a Catalunya ja no tindria data al calendari i s'inicià una nova fase política. El desembre del 1949 va morir Antoni Rovira i Virgili, president del Parlament després que Josep Irla assumís la presidència de la Generalitat. El traspàs de Rovira va crear una situació difícil. Manuel Serra i Moret (USC), vicepresident primer aleshores, va assumir la presidència, però Josep Tarradellas junt amb altres diputats no li van reconèixer. Defensaven que Serra i Moret havia renunciat al seu càrrec a la Mesa quan el 1949 va acceptar ser ministre del govern d'Álvaro de Albornoz. Entre el 1950 i 1954, el Parlament va restar en aquesta situació ambigua fins que el 1954 es van convocar eleccions per renovar la Mesa.

En aquella hora, la pervivència del Parlament català es va considerar un deure històric. El seu manteniment, però, no responia només a un gest nostàlgic. En el mes d'agost de 1954 va tenir lloc, a Mèxic D.F., una de les actuacions més destacades de la seva vida a l'exili. Una bona part dels diputats residents a Mèxic, encapçalats pel secretari de la Mesa, Antoni Dot i Arxer, van facilitar l'elecció d'un nou president de la Generalitat, Josep Tarradellas i Joan. En aquella data, Francesc Farreras i Duran va ser elegit vicepresident primer del Parlament i Ventura Gassol, president. Aquest últim no va exercir mai, perquè mai no va reconèixer la seva elecció, motiu pel qual, Farreras i Duran va ser *de facto* el president del Parlament fins el 1980.

El 1959, els diputats reunits a Mèxic es van tornar a pronunciar-se políticament quan van renovar el vot de confiança a Josep Tarradellas. Alguns sectors polítics, àdhuc dins el seu partit, ERC, volien convocar unes altres eleccions per posar fi a la presidència de Tarradellas. El suport d'aquests diputats va ser clau per a la seva continuïtat en el càrrec presidencial.

Finalment, aquell Parlament supervivent en la figura del seu darrer president, Francesc Ferreras i Duran, va ser la baula de la cadena que va enllaçar la Catalunya autonòmica de 1932 a la del 1980. En triomfar la via autonòmica durant la Transició democràtica, s'hauria creat igualment un Parlament autònom, però no hauria tingut la mateixa una simbologia, la del llegat de la legitimitat. Ferreras i Duran va transferir la legitimitat històrica del Parlament republicà al nou Parlament sorgit de les urnes el març del 1980 i va obrir les portes a la legitimitat democràtica del Parlament actual.

Els llargs anys del franquisme havien cobert de pols aquelles velles lleis dels anys trenta del segle XX que, tretes de nou a la llum, conserven intactes la seva força i constitueixen el símbol de la Catalunya republicana.

Mercè Morales

Historiadora